

POEZIA SOCIALĂ ÎN OPERA ELENEI FARAGO

DINU MOTROC

Școala Gimnazială din comuna Unirea, județul Dolj

Cuvinte-cheie: *muncă, pământ, sudoare, nădejde, răbdare, orfani, doină*

În evoluția sa, lirica Elenei Farago a cunoscut mai multe direcții, una dintre acestea fiind cea care include versuri cu un pronunțat caracter social.

Încă de la începuturile sale literare poeta a manifestat un deosebit interes față de cei năpăstuiți de soartă, a căror existență era fără orizont, ei ducând o viață în care nu se mai întrezărea nici cea mai mică speranță de a avea minime mijloace de trai. Grăitor în sensul acestei preocupări este faptul că a debutat cu poezia *Gândul trușișilor*, în 1902, în ziarul *România muncitoare*, poezie care a fost inclusă în 1906, cu titlul *Munca*, în volumul *Versuri*, cu care a debutat editorial. Pentru mesajul ei mobilizator, dar și din dorința de a face cunoscută prima poezie care i s-a publicat poetei, o reproducem integral:

„Se sfarămă pământul sub săpile-ascuțite,
Și mâinile vânjoase de săpi parcă-s lipite
Așa-s de încleștate în ritmica-ncordare...
Pe frunți și pepturi goale curg râuri de sudoare.

Se sfarămă pământul ... o, câtă zbućiumare
Sub frunțile-necate în râuri de sudoare,
Și câtă mută rugă-n privirile-ațintite
De parcă cer povețe țărănei răscolite. -

Pământul, el li-i cartea de-ndemnuri și povată:
Nădejdea și răbdarea din el, prin el, le-nvață
De au rămas prin veacuri mereu neobosiți.

O brazdă-i dată gata ... ei uită că-s trudiți
Și sapă înainte de-un gând călăuziți -
Că truzile-ngropate sunt sâmburi sfinți de viață"¹.

Din cuprinsul poemului se desprinde ideea că, deși presupune un efort istovitor, munca pământului oferă țăranului satisfacții deosebite, îi dă convingerea că ea reprezintă „sâmburi sfinți de viață”, care vor produce roadele mult așteptate.

Un alt poem inspirat din viața truzitorilor de pe ogorul străbun este *Unuia din cei pușini*, în care poeta își exprimă profundul atașament față de aceștia, având sentimentul culpabilității de a nu se putea implica într-o mai mare măsură în alinarea rănilor sufletești ale năpăstuiților vieții:

„Te scoli din somn, afară ard pietrele de soare,
Și tu ți-ai tihnit somnul în casă, la răcoare,
Prin scumpele perdele te uiți departe-n zări,
Și iar începe graiul știutei remușcări ...
Și iar te prinde sila, și parcă ți-i rușine
De soarta asta care ți-a dat atâta bine,
Iar gândul tainic prinde să zboare către-acei
Ce poate-n clipa asta te cred străin de ei.
O, cât ai vrea acolo în preajma lor plecat,
Plătindu-ți birul săpei ogorului din sat.
Și cunoscând ce-i greul de munci istovitoare,
Să simți cât prețuiește o zi de sărbătoare. -
Să știi ce-i nostalgia de somn dormit în tihnă,
Simțind cât e de sfântă o clipă de odihnă”².

¹ Elena Farago, *Versuri*, Budapesta, Editura Luceafărul, p. 70-71.

² *Idem*, *Șapte din umbră*, Craiova, Editura Ramuri, 1908, p. 59-60.

Poezia de factură socială o întâlnim, mai ales, și în ciclul *Martie-Decembrie 1907*, constituit din șase poeme publicate, mai întâi, în reviste, apoi în volumul *Șapte din umbră*, în 1908. Prima poezie a ciclului, *Doină*, a văzut, prima dată, lumina tiparului în *Neamul românesc*, ziar al cărui director era Nicolae Iorga.

În cuvinte de un impresionant dramatism, cu o emoționantă încărcătură afectivă, *Doina* Elenei Farago, publicată în martie 1907, înainte ca Vlahuță să scrie poezia *1907*, înfățișează drama cutremurătoare a celor care au avut curajul să-și ceară dreptul la o viață mai bună. Elena Farago adresează doinei rugămintea fierbinte de a nu vorbi despre șoptele celor care se sting în tăcere. O imploră să nu cânte niciodată tragismul însângeratei primăveri a anului 1907, deoarece acest lucru ar avea un impact negativ asupra copiilor, suflete inocente, care ar învăța să blesteme pe cei care au comis atrocitățile din timpul marilor revolte țărănești. Reproducem o parte din acest poem:

„Graiul tău ce știe prinde
Orice jale, orice dor,
Nu-l lăsa să-nvețe, doină,
Ce șoptesc cei care mor ...

Plâng și cântă și-și suspină
Viețile în viersul tău,
Tu, ce-ai fost de-a pururi scara
Între ei și Dumnezeu,

Tu, ce le înveți copiii
Să priceapă de ce plâng
Frunzele în codri toamna,
Stelele de ce se stâng,

Jalea primăverii ăștia
Nu-ncerca s-o cânti vreodat'
Că s-or învăța copiii
Să blesteme, și-i păcat!..."

Poezia *Rugăciune*, a doua din ciclul amintit, înainte să fie publicată în volumul *Șoapte din umbră*, a apărut în nr. 5 din aprilie 1907 al revistei *Ramuri*.

În cuprinsul ei, poeta îl imploră pe Dumnezeu să fie îndurător cu cei oropsiți, cu orfanii rămași în urma războaielor și cu toți cei care au greșit față de el:

„De cât oricând mai vrednici de ne-ndurarea ta,
Ne-om apleca genunchii în primăvara asta, -
Fii, Doamne, - ndurător.
Și-i mântue pe-aceia ce i-a orbit năpasta,
Și-ai grijă de orfanii rămași din vina lor,
De cei greșiți te-ndură
Și de greșiii lor.
[.....]
Îndură-te, Iisuse, în noaptea învierii,
Și fă ca din prinosul aprinselor făclii
Să fie luminați,
Și-acei cari-au fost jertfa ispitelor pustii,
Și-acei cari hulit-au pe cei nevinovați
Căci cu ei toți, stăpâne,
Prin tine suntem frați”.

Patru cruci este a treia poezie a ciclului și a fost publicată, inițial, în nr. 6 din mai 1907 al revistei *Ramuri*.

Poemul aduce în prim-plan un sat care a dat jertfă vieți omenești în timpul războaielor și în care nu se mai spun glume și nu mai există flori. Din acest sat au fost uciși patru oameni, dar nu știe nimeni unde își odihnesc ei somnul de veci. În semn de pioasă aducere aminte, sătenii au pus patru cruci. În finalul poeziei poeta adresează Divinității rugămintea de a-i lua sub ocrotirea sa pe locuitorii satului. Reproducem poemul:

„Sunt patru cruci în sat,
Iar satul de-are nume
Ori nu, ce-aveți cu el?...”

Acolo nu sunt glume
Și flori nu sunt defel.

Sunt patru cruci în sat,
Dar morții nu-s supt ele,
Trec oamenii oftând
Și-și spun în șoapte grele
Întunecatul gând.

Sunt patru cruci în șir
În sat, pe drumul mare.
Tu, Doamne, doar de știi
Pe cei din sat ce-i doare
Și-n paza ta să-i ții...”.

Refrenul *Sunt patru cruci* accentuează sentimentul de durere.

A patra poezie din ciclul respectiv este *Secetă*. Prima dată a fost publicată în revista *Ramuri*, nr. 7-8, din iunie-iulie 1907. Poemul descrie peisajul trist al câmpiilor avide de apă, în care întâlnești, datorită soarelui dogoritor, doar „grâu rar, cu spic sărac”. În schimb, ogoarele sunt năpădite de flori de mac, acestea simbolizând sângele țăranilor masacrați în timpul înăbușirii revoltelor:

„Nici un nor, nici semn de boare,
Parcă n-a plouat de-un veac, -
Stau așa, de parcă zac
Însetatele ogoare.

Și-n grâu rar, cu spic sărac,
Prăpădit de prea mult soare,
Se desfac nepăsătoare
Așa multe flori de mac!...

Doamne, Doamne...de ce-s oare
Așa multe flori de mac
Vara asta pe ogoare...?”

Toamna asta constituie poemul cu numărul cinci al ciclului în discuție. El a fost publicat, mai întâi, în nr. 9-10 din august-septembrie 1907 ale revistei *Ramuri*

Poezia începe cu o interogație retorică adresată Divinității, căreia poeta îi cere să-i spună dacă, nu cumva, toamna care a început îi va aduce mult dorita veste despre o viață mai bună, pe care o așteaptă, cu înfrigurare, în adâncul sufletului său, de vreme îndelungată:

„Toamna asta care-ncepe să-și trimeată vestitori,
După vânt și după nori,
Ne-o trimiți în ăst-an, Doamne,
Să-și trăiască doară rostul hărăzit oricărei toamne,
Ori ni-i dat să fie poate
Ea prorocul așteptat,
Ce-o vesti în patru vânturi, prin vr'un semn de tine dat,
Că putem să ne încredem în ce-am spus că nu se poate?”.

Ciclul *Martie-Decembrie 1907* se încheie cu poemul *Florile dalbe*, scris în decembrie 1907. Încă din primul vers poeta adresează tuturor oamenilor rugămintea de a-i primi pe colindători în casele lor, mai ales în acel decembrie 1907, când rănile sufletești provocate de înăbușirea în sânge a răscoalei erau încă vii, nu apucaseră să se cicatrizeze. Niciun creștin nu trebuie să închidă poarta la sosirea colindătorilor, care, cu glasurile lor cristaline, vin să le însenineze sufletele, să le mențină aprinsă flacăra speranței într-un viitor mai bun:

„Și mai ales în iarna asta lăsați copiii să colinde!...
Să nu se-nchidă nici o poartă în preajma lor și nici un semn
Să nu-i oprească din curatul și sfântul datinei îndemn.
O, mai ales în iarna asta lăsați copiii să colinde!...”

Când argintiile lor graiuri vor îngâna «Florile dalbe»
Gândiți-vă că nu e dată închipuirei omenеști,
O mai aleasă întrupare de sol al vrerilor cerești
Ca argintiile lor graiuri când vor cânta «Florile dalbe?».

Lirica socială s-a manifestat și pe linia descrierii vieții oamenilor amărâți - în special a copiilor - care își poartă, supuși, povara sărăciei, umilitorul stigmat al condiției lor umane.

În cuvinte pline de duioșie, străbătute de o nețărmurită tristețe, Elena Farago înfățișează copilăria fără copilărie (pe care ea însăși a trăit-o), situația copiilor săraci, lipsiți de măruntele bucurii specifice vârstei, în comparație cu cea a copiilor bogați, care se bucură de cele mai bune condiții, neavând grija zilei de mâine.

În versuri cu o puternică încărcătură afectivă, poeta îi spune fiului său că îi va cânta un cântec de leagăn al cărui tragic plâns este comparat cu plânsul din cântecul vântului de afară, acesta luând proporții hiperbolice prin asemănarea cu plânsul întregului amar al celor mulți și obidiți:

„Hai, nani, nani,
Lumina mami...

Să-ți cânt și-n seara asta, lumina mea,
Să-ți cânt...
Dar uite-ncep un cântec și altu-mi vine-n minte, -
Și-acela, dragul mami, e fără de cuvinte
Și plânge-așa cum plânge cumplitul ăst de vânt...

Hai, nani, nani...

Să-ți cânt, lumina mami, și iar încep și iar
Cuvintele-și pierd șirul, - că vezi, în astă seară
I-atât de-amarnic cântul ce-l spune vântu-afară,
De parc-ar plânge-ntregul săracilor amar ...”
*Hai, nani, nani*³.

Îndurerată, poeta își exprimă sincera compasiune față de copiii care mor din cauza frigului și a foamei pe care, datorită sărăciei părinților, sunt nevoiți să le îndure:

³ *Idem, Din taina vechilor răspântii*, Craiova, Editura Ramuri, 1913, p. 52-53.

„Adormi în caldu-ți leagăn, lumina mea, și taci, -
Nu pot cânta și încă nu ești destul de mare,
Ca să-ți pot spune basmul cel nesfârșit, în care
Să stâng de frig și foame copiii cei săraci...”⁴.

Din altă poezie se desprinde ideea că, pe lângă menirea lor de a vesti o nouă zi, zorii au și o semnificație simbolică, ei exprimând speranța într-o lume mai bună, bazată pe o justă recunoaștere a valorilor umane, pe o corectă apreciere a aportului fiecărui individ la bunăstarea materială a tuturor membrilor societății din care face parte. Poeta îndeamnă zorii să aducă în sufletele celor năpăstuiți de soartă „Răbdarea și credința”, deoarece numai acestea pot fi balsamul tămăduitor pentru suferințele pe care le îndură cu atâta stoicism:

„O, zori-albaștri, voi,
Ce deșteptați grădina,
Scăldându-vă lumina
În roua de pe flori, -

Vă pogorâți senini,
Atotluminătorii,
Să aibă muncitorii,
Din toată lumea, spor...

Zâmbiți alinător
În orișice fereastră,
Că mulți bolnavi și-adastă
Izbava de la voi ..

Și-n suflete sădiți
Răbdarea și credința,
S-aline suferința
Ce plânge pe pământ ...”
*S-a dus și noaptea asta*⁵.

⁴ *Ibidem*, p. 54.

⁵ *Ibidem*, p. 56-57.

Lipsa unor minime condiții materiale, a unor obiecte de mobilier necesare în orice casă, mai ales acolo unde sunt copii care merg la școală, ne este înfățișată în poezia *Mama țese*, din ciclul *Șițe*:

„Dar și-a luat frumos tăblița,
Și în loc de masă un
Scaunel cu trei picioare,
Și drept scaun un ceaun, -
Și-și visează - pe când mâna-i
Scrie-ncet, tremurător, -
O catedră și un scaun
Ca la domnu-nvățător”⁶.

Deși dreptul la o copilărie fericită și la niște condiții de învățatură adecvate i-a fost luat, fără milă, de nedreapta orânduire socială din vremea sa, dreptul de a visa nu a putut nimeni să i-l ia. El visează, încrezător, plin de speranțe, că într-o bună zi va avea și el „O catedră și un scaun”, așa cum are domnul învățător, și, poate, - de ce nu? - chiar meseria acestuia.

Poemul *Mama-i dusă-n târg*, din același ciclu, aduce, și el, în centrul atenției sărăcia, care nu le permite părinților să ofere copiilor atât de necesarele jucării:

„Mama-i dusă-n târg și tata
După treburi - el, stă jos,
Și, cu fruntea strânsă-n palme,
Plănuiește-un joc frumos.

O, ar ști el să se joace –
De-ar avea cu ce - dar, faci
Jucării din ce-ți dă mâna,
Când părinții sunt săraci.

⁶ *Ibidem*, p. 72.

Ca un om ce-și știe rostul,
Robotește-acum tiptil: -
Într-o ladă hârbuită,
O să-și facă «motobil». -

Scăunașul mic e «capra»
Și ulciorul e «motor», -
Să mai spună și-azi părinții
Că nu-i mare Puiu lor!...»⁷.

Problematica socială este vizibilă în toată poezia, dar mai accentuat apare în strofa a doua, unde se face direct referire la starea de sărăcie din vremea aceea. Și aici poeta face o paralelă între cei care își puteau permite orice, ducând o viață de huzur, și cei care aveau o existență anostă, plină de vicisitudini.

În ultimul poem al ciclului *Schițe, Șapte ani trecuți*, Elena Farago aduce, din nou, în discuție obsedanta idee a prăpastiei pe care a creat-o sărăcia între potențaii zilei și marea masă a celor pauperizați de lăcomia fără margini a celor dintâi. După ce, în prima strofă, poeta face un portret sumar al fetei care nu-și cunoștea tatăl și a cărei mamă spăla rufele prin casele boierilor pentru a-și putea întreține familia de pe o zi pe alta, în strofele următoare descrie activitățile desfășurate de copilă în gospodărie și felul cum se juca ea cu păpușa pe care și-o confecționase din zdrențe. Pentru a putea să ducă la bun sfârșit treburile pe care le avea de făcut, fetița își roagă păpușa să fie înțelegătoare și să se culce singură, în schimbul cumineniei sale promițându-i că, atunci când va fi mare, îi va cumpăra de toate: rochițe, pălării, o păpușă, un leagăn pentru aceasta și vesela necesară pentru a o hrăni.

Din cuprinsul poeziei se observă că fetița îi promite păpușii sale jucăriile de care ea nu a avut parte. Ea ne împărtășește visul său de a trăi ziua când păpușa ei va avea posibilitatea de a-și crește păpușa „Ca o fată de boier”:

⁷ *Ibidem*, p. 76-77.

„Șapte ani trecuți, ochi negri,
Și-o minune de păr creț, -
Drept găteală-o ie lungă
Strânsă-n brâu c-un șorțuleț.

Tata nu și-l știe, mama
Spală rufe boierești, -
Casa lor, o bojdeucă
Cu mușcate la ferești.
[.....]
Dintr-un băț și niște zdrențe,
Strânse mototol pe el,
Și-a făcut o păpușică,
Și-i vorbește-ncetinel,

Și se face c-o hrănește
Dintr-un ciob, și-i spune: - vezi,
Tu le ai de-a gata toate,
Nu ca mine să lucrezi!.,.
[.....]

Fii cuminte, fata mării,
C-am să-ți cumpăr zău, să știi,
Când vei fi ca mine mare,
Și rochiți și pălării,

Și-o păpușă și un leagăn,
Și blidute mici de fier, -
S-o hrănești și să ți-o legeni
Ca o fată de boier”⁸.

⁸ *Ibidem*, p. 80-82.

Bibliografie

- Farago, Elena, *Versuri*, Budapesta, Editura Luceafărul, 1906.
Farago, Elena, *Șoapte din umbră*, Craiova, Editura Ramuri, 1908.
Farago, Elena, *Din taina vechilor răspântii*, Craiova, Editura Ramuri, 1913.
Firan, Florea, *Profiluri și structuri literare*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1986.
Greco, Victor V., *Limba română contemporană*, ediția a II-a, Sibiu, Editura Alma Mater, 2002.
Magheru, Paul, *Spațiul stilistic*, Reșița, Editura Modus P.H., 1998.
Oancea, Ileana, *Lecturi stilistice*, Timișoara, Editura Marineasa, 1999.
Papastate, C.D., *Elena Farago*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1975.

SOCIAL POETRY IN ELENA FARAGO'S WORK

Summary

Key words: *work, land, sweat, hope, patience, orphans, song.*

In its evolution, Elena Farago's lyrics knew many directions, one of them including verses with a pronounced social emphasis.

Even since her literary beginnings, the poet showed a special interest in those plagued by faith, whose existence was without hope and who led a life that showed no glimpse of them finding another means of living.

We can especially find social poetry in the cycle „March-December 1907”, which is constituted from six poems, first published in magazines and then in the volume „Whispers from the shadows” in 1908.